

**ÇOK KUTUPLU BİR
DÜNYADA İKLİM EYLEMİ:
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE
BÜYÜK STRATEJİLER
ARASINDA ORTADOĞU
VE KUZEY AFRİKA
BÖLGESİ**

KARIM ELGENDY
4 EKİM 2022

UZMAN GÖRÜŞÜ
BÖLGESEL POLİTİKA

research.sharqforum.org

(Bu metin İngilizce orijinal versiyonundan tercüme edilmiştir.)

Özet: Başat ve yükselen büyük güçler iklim değişikliğinin küresel sosyo-ekonomik etkilerini hem bir risk hem de büyük stratejilerini ilerletmek için bir fırsat olarak görüyor. Hatta birçoğu iklim eylemini kendi büyük stratejilerine entegre ediyor. Bugün bu hırsları barındıran birkaç büyük altyapı geliştirme girişimi bulunuyor: Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi, ABD öncülüğündeki G7'nin Küresel Altyapı ve Yatırım Ortaklığı ve Avrupa Birliği'nin Küresel Geçit Girişimi (Global Gateway Initiative). Bu girişimler iklim değişikliği karşısında oldukça savunmasız olması nedeniyle Ortadoğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesini iklim altyapı projelerinin hedefine koyarak süreç içerisinde bölgesel nüfuzlarını arttırmayı amaçlıyorlar.

Bölgedeki politika yapıcılar muhtemelen tercihler yapmak zorunda kalırken bölge ülkeleri de farklı büyük güçlerin safına katılabilir. Bu parçalanma dağınık bir altyapı yaratmak ve bölgesel iklim iş birliğini zedelemekle kalmayıp aynı zamanda paradoksal olarak bölgesel gerilimleri arttırma tehdidi teşkil ediyor. Bu konuyu ele almak için bölgenin iklim eylemine yönelik bölgesel bir yaklaşım geliştirmesi ve büyük güçler arasındaki stratejik rekabeti kendi avantajına kullanması gerekir.

1- Büyük Stratejiler ve Büyük Güçlerin Nüfuz Arayışı

Çin'in büyük bir güç olarak yükselişi ve ABD ile stratejik rekabeti doksanların başında Sovyetler Birliği'nin çöküşünden bu yana dünyanın tanık olduğu en önemli jeopolitik kaymalardan bazılarıdır. Sonucunda ortaya çıkan çok kutuplu dünya büyük güçlerin stratejik hedeflerini ve onlara nasıl ulaşmayı amaçladıklarını ortaya koyan yeni 'büyük stratejiler' belirlemesine neden oldu.

Revizyonist, reformcu veya statüko güçleri olmalarından bağımsız olarak büyük güçlerin büyük stratejilerinin hepsi ulusal güvenliği koruma, kritik doğal kaynak ve coğrafyalara erişim, nüfuz alanlarını genişletme ve stratejik rakipleri aleyhine güç kazanma gibi stratejik hedefler içerir. Mevcut büyük stratejiler de istisna değil ve büyük güçler arasında çıkan stratejik rekabet gelişmekte olan ülkelerde nüfuz kazanma yarışına yol açtı.

Örneğin Çin'in büyük stratejisi belirtilen 2049'da dünyada lider bir güç olma hedefi doğrultusunda rakiplerini kontrol altında tutup yalnızlaştırırken enerji, hammadde ve diğer stratejik kaynakları da güvenceye almayı amaçlıyor. Çin'in 2. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da hayata geçirilen Marshall Planı'ndan bu yana dünyanın en büyük altyapı kalkınma girişimi olan Kuşak ve Yol Girişimi bu büyük stratejinin bir parçası ve ABD'nin Doğu ve Güney Çin Denizi'ndeki çevreleme çabalarını aşma, Orta Asya, Ortadoğu, Afrika ve Doğu

Avrupa pazarlarına nüfuz etme ve Ortadoğu'daki enerji kaynaklarına erişmenin yanında bölgesel rakibi Hindistan'ı da kademeli olarak zapt etme girişimi olarak görülebilir.¹

Son Amerikan büyük stratejisi Çin'le rekabet etmek amacıyla Hint-Pasifik bölgesine odaklanıyor. Rusya ve Çin'i Çin ile Güneydoğu Asya'nın bazı kısımlarının yer aldığı genişletilmiş bölge merkezinde (*heartland*)² çevrelerken etraflarında Japonya, Hindistan, Arap Yarımadası ve Avrupa'nın dahil olduğu çevre bölgesini (*rimland*)³ korumayı amaçlıyor. Bu düzenleme ABD'nin Ortadoğu'ya transit koridorları dahil Avrupa ile Doğu Asya arasındaki ana deniz güzergahlarını korumaya odaklanacağı anlamına geliyor. Bu açıdan bakıldığında ABD liderliğindeki G7'nin Küresel Altyapı ve Yatırım Ortaklığı, Amerikan büyük stratejisinin hedeflerini destekleyebilecek ülkelerde nüfuz kazanırken Çin'in bölge merkezi dışında artan nüfuzuna da karşı koyma girişimidir.⁴

Bugün küresel hırsları olan üç büyük altyapı girişimi var. Yukarıda değinilen Çin'i Kuşak ve Yol Girişimi ve G7'nin Küresel Altyapı ve Yatırım Ortaklığı'nın yanında bir de Avrupa Birliği'nin (AB) kıtanın savunma için Amerikan güvenlik şemsiyesine kısmi bağımlılığı nedeniyle bu ikisi gibi bir güvenlik veya jeopolitik büyük strateji ile ilişkili olmayan Küresel Geçit Girişimi bulunuyor.⁵

A. Kuşak ve Yol Girişimi

Küresel altyapı kalkınma projelerinin bugün geldiği aşamanın kökleri Çin'in Tek Kuşak Tek Yol Girişimi olarak da bilinen Kuşak ve Yol Girişimi'nin (KYG) kuruluşunu ilan ettiği 2013'e kadar götürülebilir.

Çoğu zaman yeni İpek yolu da denen KYG'nin iki bileşeni var: batı Çin'i karayla çevrili Orta Asya üzerinden Avrupa'ya bağlayan kara ve demiryolu ulaşımını kapsayan bir dizi kara ekonomik koridoru (Kuşak) ve Güneydoğu Asya'yı Güney Asya, Ortadoğu ve Afrika'ya bağlayan Hint-Pasifik deniz rotaları (Yol).

Alıcı perspektifinden KYG'nin kurulması Afrika, Asya ve Latin Amerika genelinde yatırım ve limanlar, demir ve kara yolları, köprüler, havaalanları, barajlar ve enerji altyapısı gibi çokça ihtiyaç duyulan altyapıları kiralamaya odaklanan alternatif bir kalkınma modeli yarattı.⁶ Çin'in altyapı kalkındırma kapasitesi aynı zamanda bu altyapı unsurlarını rekabetçi bir maliyet ve süre zarfında teslim edebileceği anlamına geliyordu.

KYG, şaşırtıcı olmayan bir şekilde birçok kalkınmakta olan ülke ile popüler bir iş birliği çerçevesi haline geldi. KYG konusunda Çin ile ortaklık kuran ülke veya kuruluşların resmi bir listesi yoksa da 2019'daki bir tahmine göre Çin, 130'dan fazla ülke ve uluslararası kuruluşla Mutabakat Bildirisi imzalamıştı bile.⁷

Çin'in hırsının ölçeği ancak gereken ilgili yatırımla karşılaştırılabilir. Morgan Stanley'in tahminlerine göre⁸ Çin'in KYG'nin ömrü süresince yapacağı tüm masraflar 2027'de 1,2 – 1,3 trilyon doları bulabilir. KYG'nin ilk 7 yılındaki yıllık ortalama fonu 50 – 100 milyar dolar seviyesindeydi.⁹ KYG'nin finansmanının yaklaşık üçte ikisinin enerji ve ulaşım projelerine gittiği tahmin ediliyor.¹⁰

Çin'in altyapı projelerini finanse etmesi borç sürdürülebilirliği hakkında bazı endişeler yaratıp batıdan 'borç batağı diplomasisi' gibi bazı eleştirilere neden oldu. Çin'in gelişmekte olan ülkelerdeki altyapı projelerini sürdürülemez kredilerle fonlayıp sonra bu borçları bu ülkeler üzerinde kaldıraç gücü kazanmak için kullandığı yönündeki suçlamalar hâlâ tartışma konusudur.¹¹

B. Küresel Altyapı ve Yatırım Ortaklığı

ABD'nin KYG'ye karşı tutumunu resmi olarak açıklaması yaklaşık on yıl aldı. ABD grubun 2021'deki yıllık zirvesinde 2035'e kadar G7'nin altyapı yatırımına 40 trilyon dolar tahsis etmeyi açıkça hedefleyen *Build Back Better World* (Daha İyi Bir Dünyayı Yeniden İnşa Et - B3W) girişimini duyurdu. Bir yıl sonraki G7 zirvesinde B3W, iklim ve enerji güvenliği, dijital bağlantılılık, sağlık sistemleri ve güvenliği, cinsiyet eşitliği ve adaleti olmak üzere dört kritik alanda kalkınmakta olan ülkelere finansal ve teknik yardım sağlamaya odaklanma kapsamında daraltılarak Küresel Altyapı ve Yatırım Ortaklığı (PGII) olarak yeniden formüle edildi.

İtici gücü olarak ABD sonraki 5 yıl boyunca hibeler, federal finansman ve özel sektör yatırımlarını kullanarak PGII için 200 milyar dolar ayırmayı taahhüt etti. G7'deki ortaklarıyla birlikte ABD, 2027'ye kadar küresel altyapı yatırımları için 600 milyar dolar toplamayı amaçlıyor ki bu KYG'nin tahmini harcamalarının yaklaşık yarısı ve programın önceki versiyonunda (B3W) öngörülen tutarın küçük bir kısmına tekabül etmektedir.

PGII coğrafi kapsamına dair ayrıntıları yayınlamamış olsa da yaygın olarak Çin'in genişleyen küresel altyapı kalkınma faaliyetlerine rakip olarak değerlendiriliyor. ABD bu girişimin

bağlamını kayda geçirmekten de çekinmeyip kalkınma stratejisi, ulusal güvenlik ve iç politika öncelikleri arasındaki bağlantıların altını çizdi.¹²

ABD yetkilileri ayrıca PGII'nin Biden'ın görev süresinin kalanında kendi yönetiminin dış politikasının ayırt edici özelliklerinden biri olmasının hedeflendiğini ve ¹³ ki bu da PGII'nin mevcut yönetimden sonraki uzun vadeli potansiyeli hakkında soru işaretlerine yol açtı.

C. Küresel Geçit Girişimi

Avrupa'nın KYG'ye cevabı Aralık 2021'de Avrupa Komisyonu'nun AB'nin Küresel Geçit (GG) programını açıklamasıyla verildi. Girişimin öncelikleri PGII'ninkilerden pek de farklı değil ve fiziksel ve dijital bağlantısallık ve altyapı, temiz enerji, küresel sağlık güvenliği ve arttırılmış eğitim kapasitesini merkeze alıyor.

GG tıpkı G7'deki muadili gibi demokratik değerler, güçlü yönetim ve şeffaflığı teşvik eden değer bazlı bir girişim olarak öngörülüyor. 2027'ye kadar 300 milyar Euro (tahmini KYG harcamasının çeyreği) harcamayı ve fonunun en az yarısını Afrika'ya sevk etmeyi planlıyor.¹⁴ Söylenenlere göre AB kurumları Afrika Birliği ve ulusal kalkınma stratejileriyle danışma içinde yüksek kaliteli altyapı projeleri geliştiriyor.¹⁵

2- Rekabet ve Koordinasyon

Hem PGII hem de GG yeşil ilkeleri içeren yüksek kaliteli, sürdürülebilir insani ve fiziksel altyapıyı önceleyip Çin'in KYG'sine uygulanabilir bir alternatif vaat ediyor. Başkan Biden'a göre PGII ülkelerin "demokrasilerle iş birliği yapmanın somut faydalarını görmesini"¹⁶ sağlayacak. Yatırım, yardım ve harmanlanmış proje finansmanlarının bir karışımını öngören iki girişimin finansa yaklaşımı da birbirine benziyor. Fakat iki inisiyatifin ve Birleşik Krallık'ın Temiz Yeşil Girişimi'nin (CGI)¹⁷ vaatlerini yerine getirme konusunda yeterince geliştirilmemiş ve netleştirilmemiş olduğu görülüyor.¹⁸

Ayrıca PGII ile GG'nin önemli tematik ve coğrafi öncelik örtüşmelerine rağmen henüz kapsayıcı bir Batılı çerçeve geliştirebilmiş ve fon akışlarını birleştirebilmiş değiller. Bunun yerine iki girişim ve ilk açıklandığında B3W'ye BK'nin katkısının bir parçası olarak değerlendirilen CGI¹⁹ yakından koordine ediliyor.²⁰

Bu koordinasyon Çin'in KYG'sine teklif edilmedi. ABD şimdiye kadar Çin'in kalkınmakta olan ülkelerdeki projelerde iş birliği yapma tekliflerini geri çevirdi. Ancak proje ölçeğinde Çin'in

çabalarını pratikte izole etmek zor olabilir çünkü Çin pek çok ülkede yürütülen projelerde etki sahibi. Çin'in inşaat mühendisliği, inşaat, yüksek hızlı tren ve yenilenebilir enerjideki düşük maliyet ve teknik becerileri dahil rekabetçi altyapı kalkınma kapasitesi nedeniyle görmezden gelinmesi zor olabilir.²¹

3- Altyapı Kalkındırma ve Nüfuz

Altyapı kalkındırma Marshall Planı'nın 75 yıl önce Avrupa'da uygulanmasından çok daha önce büyük güçler tarafından stratejik hedeflerine ulaşmak için kullanılıyordu. Büyük güçlerin ve destek sunan diğer ülkelerin perspektifinden altyapı kalkındırma alıcı ülkede nüfuz kazanılmasına olanak tanır ve bu yüzden de büyük stratejileri için hayati önemdedir.

Nüfuz, altyapı proje döngüsünün farklı aşamalarında kazanılabilir. Finansman ilk ve en büyük nüfuz alanıdır. Büyük güçlere alıcı ülkelere tavizler alma, müttefikleri ödüllendirme, yerel kaynaklara erişme ve projeyi kendi çıkarlarına uygun şekilde düzenleme fırsatı verir.²²

İkinci aşama olan proje tasarım ve inşası ise büyük güçlere standart belirleme, teknoloji transferi ve istihbarat toplama için bir alan açar. Projenin son aşaması olan mülkiyet ve işletme de daha derin istihbarat toplamak ve rakiplerin erişimini kısıtlamak için koz olarak kullanılabilir.²³

Bunların yanında büyük güçler veya kontrol ettikleri işletmeler kendilerine kritik beceri ve teknolojilerde tekelleşme imkânı sunup onları çatışma ve afetler sırasındaki aksaklıklara karşı daha dirençli kılacak bir altyapı varlıkları ağına sahip olup onu işletirlerse daha fazla nüfuz elde edebilirler.²⁴ Bu olanak büyük güçleri liman ve kara ve demiryolları gibi daha büyük altyapı unsurları kurmaya çalışmaya teşvik eder.

4- İklim Diplomasisi ve Büyük Stratejiler

Büyük stratejilerin ve altyapı kalkınma girişimlerinin kapsamının iklim değişikliğinden fazlasını kapsadığı açık. Ancak büyük güçlerin mevcut büyük stratejileri kümesi ve ilgili altyapı kalkınma girişimleri dünyanın tehlikeli iklim değişikliğinin riskleri konusunda giderek kaygılandığı bir zamana rastladı.

Büyük güçler iklim değişikliğinin art arda gelen fiziksel, sosyo-ekonomik ve jeopolitik etkilerini giderek daha çok hafifletmeleri gereken bir risk olarak görüyorlar. Ayrıca iklim değişikliğinin etkilerine ve bu etkilere karşı koyabilmek için hazırlanmış olan iklim eylemine stratejik hedeflerine ulaşma noktasında bir fırsat olarak bakıyorlar.

Mesela Rusya, donmuş toprakları genelindeki orantısız sıcaklık artışlarının bir sonucu olarak tarım arazilerini arttırma ve Kutup denizindeki seyrüseferini geliştirme fırsatı buldu. Kendisini kutba yakın devlet olarak tanımlayan Çin de Kutup denizi buzullarının yazın erimesini Kuzey Kutup Dairesi üzerinden daha kısa ticari güzergahlardan faydalanma fırsatı olarak görüp Çin'i Avrupa'ya bağlayan bir Kutup İpek Yolu kurmayı planlamıştı.

Büyük güçler iklim değişikliği ve iklim eylemini stratejik hedeflerine ulaşmada bir koz olarak kullanmanın yanında iklim değişikliğini istifade edilirse diplomalarına ahlaki üstünlük katacak ve yumuşak güç ve kamu diplomalarını destekleyecek daha az politize olmuş bir global bir mesele olarak da gördü. Ayrıca iklim değişikliğiyle ilgili küresel kaygıdaki mutabakat diplomatik ilişkileri olmayan ülkeler arasında bile temas kurma fırsatlarına kapı açıyor.

Bu gelişmeler ve bu çerçevede başat ve yükselen jeopolitik ve ekonomik güçleri iklim eylemini kendi altyapı kalkınma girişimlerine dahil etmeye ve iklim hafifletme (karbon salınımlarını azaltma önlemleri) ve iklim adaptasyonuna dair (mevcut ve beklenen iklim değişikliğiyle baş etme adımları) bağımsız projeleri veya kendi altyapı projeleri içerisinde paralel temalar olarak iklim altyapılarına dahil ederek nüfuz sahalarını genişletmeye çalışmaya teşvik etti.

Ancak iklimin ne derece önceliklendirileceği farklı girişimler arasında değişkenlik gösteriyor. PGII (ve selevi B3W) ile GG yeşil yatırımlara öncelik vererek kendilerini KYG'den ayrıştırmaya çalıştı. PGII iklime dirençli altyapı, dönüşümcü enerji teknolojileri ve enerji tedarik zincirlerini geliştirmeye yatırım yaparak iklim değişikliği ile baş etme ve enerji güvenliğini desteklemeye odaklanırken²⁵ GG, etkileri hafifletme, temiz enerji, sürdürülebilir ulaşım ağları ve iklime direnç dahil iklim, enerji ve ulaşımı güçlü bir şekilde merkezine alıyor.²⁶

KYG ilk yıllarında ülkelerin Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkılarına (Paris Anlaşması kapsamındaki iklim taahhütleri) aykırı olduğu gerekçesiyle fosil yakıt enerji altyapısına yaptığı orantısız yatırımdan dolayı eleştiriliyordu.²⁷

Fakat son yıllarda KYG, iklim dostu yatırım yolunda biraz ilerleme kaydederek yenilenebilir enerji projelerinin enerji yatırımlarına oranı tüm enerji yatırımlarının %27'sini temsil ettiği 2017'den sonra 2021'de %47'ye yükseltti.²⁸ Çin 2018'de KYG'nin Yeşil Yatırım İlkeleri'ni hayata geçirirken 2021'de ise yurt dışındaki kömür termik santrallerine yaptığı finansmanı 2030'a kadar bitirmeyi taahhüt etti²⁹ ve büyük Çin bankalarının petrol ve doğalgaz çıkarma projelerine kredi vermesini durdurma sözü verdi.³⁰

5- Kavşaklar için Yenilenen Rekabet

Ortadoğu bölgesinde olduğu sıkça belirtilen güç boşluğu ve ABD yeni büyük stratejisi için yeniden konumlanırken bölgeden çekildiğine yönelik algıya rağmen bölgenin konumu ve coğrafyası tüm aktörler için kritik öneminin korunmasını sağladı.

Fakat farklı büyük stratejiler stratejik hedeflerine bağlı olarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesine farklı yaklaşım sergiliyor. Geleneksel olarak enerji güvenliğini koruma, bölgede güç dengesini sürdürme, Arap-İsrail çatışmasına bir çözüm bulma ve terörle mücadele etmeye odaklanan ABD'nin bölgedeki büyük stratejisi, Çin'e fosil yakıt arzını kontrol altına almanın bir yolu ve Amerikan güçlerinin Hint Okyanusu'na hızla sevk edilmesi için bir geçiş koridoru olarak bölgeyle daha ilgili görünüyor.³¹

Çin açısından ise MENA bölgesi sadece petrol arzının yarısının kaynağı değil aynı zamanda Avrupa, Afrika ve Latin Amerika'ya giden stratejik bir kavşak. Çin şimdiye dek ABD liderliğindeki kamp ile Rus-İran kampı arasındaki jeopolitik çekişmeye müdahil olmamaya çalışmışsa da bölgedeki ekonomik menfaatleri büyümeye devam ettiği için müdahale etmek zorunda kalabilir.³²

Coğrafi olarak MENA bölgesine en yakın olan AB ise jeopolitik olarak büyük ölçüde bölgeden uzak durdu ve taraf tutmaya isteksiz görünüyor. Bunun yerine kendi stratejik menfaatlerine hizmet edecek şekilde 'Güney Komşularındaki' özellikle de Kuzey Afrika ve Levant [Doğu Akdeniz] alt bölgelerindeki ekonomileri şekillendirmeye çalışmaya devam ediyor. Mesela büyük bir GG projesinin Afrika ile Avrupa arasında ve Afrika içinde sürdürülebilir, sağlam ve güvenli hareketlilik ve ticareti kolaylaştıracak 'Stratejik Koridorlar' tasarlaması planlanıyor.³³

6- Bölgesel İklim Riskleri

MENA bölgesi iklim değişikliğinden dolayı en orantısız şekilde risk altında olan bölgelerden biri ve iklim değişikliği etkileriyle baş edebilmek için desteklenmeye çok şiddetli ihtiyacı var. Bölgesel iklim değişikliğinin etkileri bölgenin küresel nüfustaki, küresel ekonomideki ve bu zamana kadarki karbon salınımlarındaki payına orantılı değil.

Ortadoğu'daki ısınmanın küresel oranın neredeyse iki katı olarak yerleşim alanları arasında en yüksek oranda olması bekleniyor.³⁴ Normal şartlarda yağmur yağışının bol olduğu Levant ve Kuzey Afrika'nın yağışta ciddi azalma göreceği bekleniyor.

Yağışta yüksek değişkenlikle bilinen MENA bölgesinin de daha uzun kuraklıklar, daha şiddetli seller, sağlıklı toprakların zarar görmesi ve kurak bölgelerde artışa neden olacak artan yağış değişkenliğine tanık olacağı bekleniyor. Kıyı bölgeleri, özellikle Nil Deltası ve Irak'ın güneyi gibi düşük rakımlı alanlar da deniz seviyesinin yükselmesi karşısında risk altında.

Bu fiziksel etkilerden bazılarının azalan tarımsal verimlilik yüzünden zarar görmesi beklenen tarım sektörüne sıçrayıp gıda güvencesizliği, gıda ithalatına artan bağımlılık, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYİH) azalan katkı ve kırsal yaşam alanlarında kayıplara yol açması bekleniyor. Benzer şekilde MENA Bölgesi genelindeki turizm sektörü de artan yaz sıcaklıkları ve azalan su kapasitesi nedeniyle muhtemelen olumsuz etkilenecek ve bu da GSYİH'ye katkının azalmasına ve bölge genelinde muhtemel milyonlarca iş kaybına neden olacak.

Bu sosyo-ekonomik etkiler ise ülke içi veya sınıraşırı güvenlik risklerine yol açabilir veya diğer bölgesel risklere tehdit çarpanı etkisi yaratabilir. İş ve geçim kaynaklarının kaybı kente göç, yüksek kent işsizliği, daha zayıf belediye hizmetleri ve nihayetinde artan sosyal gerilimlere zemin hazırlayabilir.

İklim değişikliği ayrıca siyasi huzursuzluk, sosyo-ekonomik gerilimler ve hoşnutsuzlukları körükleyerek mevcut bölgesel sıkıntıları daha da kötüleştirip mevcut tehditlere çarpan etkisi yaparken eşitsiz etkileri de aynı ülkedeki farklı topluluklar arasındaki mevcut çatlaklarla örtüşebilir.

İklim değişikliğinin sonucunda artacak su ve diğer doğal kaynaklar üzerindeki rekabet ise bölge ülkeleri arasında gerilimlere yol açabilir. Bu risk birçok vakada sınırlar arası su yönetimi eksikliği ve bölgedeki her ülkenin komşusuyla en az bir akarsu veya aküfer paylaşması nedeniyle katlanıyor.

Burada iklim ile silahlı çatışma arasında doğrudan bir nedensel bağ kurulmadığını kaydetmek gerekir. Fakat iklim değişikliğinin tarım, kaynaklar üzerindeki rekabet ve yaşam koşullarındaki bozulmalar üzerindeki etkilerinin aynı zamanda, özellikle de MENA bölgesi gibi kırılgan bölgelerde çatışma, istikrarsızlık ve diğer şiddet biçimleriyle ilişkisi var.

Enerji ihraç eden ülkeler için dünya genelinde fosil yakıtlardan vazgeçilmesi de ilave riskler oluşturuyor. Bölgesel petrol ve doğalgaz ihracatındaki bir azalma sanayilerinin değerini düşürebilir, varlıklarının değerini bir anda azaltabilir, rantiyeye ekonomilerini zedeleyebilir ve toplumsal sözleşmelerini alt üst edebilir.

Üstelik MENA bölgesi iklim tehlikeleri karşısında direnç ve uyum kapasitesinden yoksun, zayıf ve parçalanmış ulusal iklim planlarına sahip. Bölge, karşılaştığı birçok iklim riskinin sınırları aşan niteliğine rağmen bölgesel olarak bu etkileri hafifletmeye ve adapte olmaya yarayacak bir iş birliği çerçevesinden yoksun. Nitekim iklim değişikliğinin etkilerinden kaynaklı pek çok sorun Levant, Kuzey Afrika ve Körfez gibi alt bölgelerde ortaktır ve su meselesi gibi bazı zorluklar mevcut ulusal sınırlarla pek ilişkisi olmayan doğal coğrafi koşullarla ilişkilidir. Ayrıca bölge, iklimle ilgili olarak benzer sıkıntıları paylaşmasına rağmen kriz zamanlarında kaynak havuzu oluşturma veya tarım ve turizm gibi ekonomi sektörlerinin iklim değişikliğine nasıl uyum sağlayabileceği konusunda en iyi sonuç verecek uygulamaları paylaşma gibi temel koordinasyon işlerini yerine getirmekte başarısız olmaktadır.

7- MENA Bölgesinde İklimi Koz Olarak Kullanma

Şaşırtıcı olmayan bir şekilde bölge hem iklime uyumlanma hem de iklimin etkilerini hafifletecek ulusal ve bölgesel kapasite geliştirmek amacıyla teknik ve mali desteğe son derece muhtaç. Bu durum altyapı kalkınma girişimleri bölgesel kapsama sahip olan ve bölgeyi iklim altyapı projeleriyle hedefe koymayı planlayan büyük güçlerin dikkatinden kaçmamaktadır.

Örneğin AB'nin GG'si gelecek yedi yıl içerisinde Fas'ta 'istihdam yaratma, sürdürülebilir tarım ve yenilenebilir enerjiyi' desteklemek için 8,4 milyar Euro yatırım yapmayı taahhüt etti.³⁵ PGII'nin yayınlanan başlangıç projeleri listesi MENA ülkelerindeki projeleri içermiyor ama KİK alt bölgesi hariç bölgenin dahil edilmesi bekleniyor.

AB yakın zamanda GG'ye paralel olarak Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ile iklime ve enerji dönüşümüne odaklanan bir "Stratejik Ortaklık" teklifinde bulundu. Bu teklifinde AB, KİK ülkelerinin özellikle etkilendiğini ve bir iklim değişikliği öncüsü olarak AB'nin bununla baş etme konusundaki uzmanlık ve know-how'ını paylaşabileceğini belirtiyor. Ayrıca KİK ülkelerinin AB'nin kendi enerji güvenliğini iyileştirip Enerji kaynaklarını çeşitlendirerek Rusya'dan bağımsızlaştırmasına destek sunabilecek güvenilir sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) ihracatçıları ve geleceğin yenilenebilir enerji ve hidrojen tedarikçileri olarak rolüne atıf yaptı.³⁶

AB KİK'yi Avrupa Yeşil Mutabakatı'na entegre ederek AB'yi ikincil aktörlükten birincil aktörlüğe dönüştüren, istikrarı arttıran ve KİK ülkelerinin Çin'e artan bağımlılığını kısmen dengeleyen yeni bir nüfuz biçimi kazanmayı umuyor. Başka bir deyişle AB, bölgedeki ekonomik ve hatta jeopolitik menfaatlerini ilerletecek konuma gelebilir.³⁷

8- Bölgesel Risk ve Fırsatlar

Büyük güçler nüfuzlarını genişletmek, stratejik hedeflerinde ilerleme kaydetmek veya başka şekilde herhangi bir bölgede büyük stratejilerini desteklemek amacıyla iklim altyapıları geliştirirken söz konusu bölge de bu müdahalelerin net toplamda kendi bölgesel iklim direncine olumlu bir katkı sunup sunmayacağını değerlendirmek zorundalar.

Altyapı kalkınma girişimleri idealde iklime dirençli bir altyapı geliştirmek için kırılğan MENA bölgesini destekleme konusunda birbirlerini tamamlayacaklardır. Fakat ortaya çıkan çok kutuplu dünyada bu senaryo uzak bir ihtimal olarak görünüyor.

Entegre iklim altyapısı önündeki ilk engel bölgenin henüz iklim adaptasyon ve mitigasyonu konusunda birleşik bir yaklaşım üzerinde uzlaşmamış olmasıdır. Bu yüzden de bölge projelerle kendi şartları kapsamında veya entegrasyonu temin edecek bir şekilde ilişkilenecek için bölgesel parametreler belirleyemiyor. Bölgesel bir çerçevenin yokluğunda girişimlerin altyapı entegrasyonuna öncülük etmeleri her bir büyük stratejinin ayrışan çıkarları, diğer büyük güçlerin aleyhine nüfuz mücadelesine girmeleri ve bilgi paylaşımına yanaşmamaları nedeniyle pek muhtemel değil.

Bunun bir sonucu olarak bölgedeki politika yapıcılarını muhtemelen bu büyük stratejiler ve bunlarla ilişkili altyapı kalkınma girişimleri arasında tercih yapmak zorunda kalacak. Bazı durumlarda ülkeler büyük güç rekabetini kendi lehlerine kullanıp projelere kendi şartları doğrultusunda erişebilir. Fakat birçok örnekte tercih yapmak ülkeleri büyük güçlerden yana durmaya zorlayan artan nüfuz ve bağımlılıkla sonuçlanabilir. Bu parçalanmışlık kaçınılmaz olarak ayrık ve daha verimsiz iklim altyapısı yaratacak ve her hâlükârda zaten zayıf olan bölgesel iklim iş birliğini zedeleyecektir.

Bunların yanında bu yeni ayrık altyapılar bölgesel iklim eylemi konusunda yarışan vizyonlar yaratarak bölgesel ayrışmaları derinleştirme ve bölgesel gerilimleri arttırma tehdidi oluşturuyor. Bir büyük güç rekabeti sahnesinde büyük güç stratejilerini ilerletme mekanizmalarının bir parçası olarak iklim altyapısı, paradoksal bir şekilde bölgesel istikrarsızlığının bir nedeni yerine başka bir neden koyabilir.

MENA bölgesinin doğal ortağı, sadece coğrafi yakınlığı ve Doğu Akdeniz'deki çıkarları nedeniyle değil aynı zamanda GG jeopolitik olmaktan ziyade ekonomik olan bir büyük stratejiyle ilintili olduğu için AB olabilir. AB'nin iklim eylemi konusunda kabul edilen liderliği ve amiral gemisi iklim projesi Avrupa Yeşil Mutabakatı da muhtemel iş birliği için ilave bir çerçeve sunabilir. Ancak bölge iki tarafa da oynamayıp mümkün olan en iyi şartları elde etmek amacıyla rekabeti koz olarak kullanabilmek için iş birliğine açık kalmalıdır.

Ancak bölge iklim altyapısı konusunda büyük güçlerle ortaklığında azami fayda sağlamak istiyorsa farklı bileşen, coğrafya, ülke ve alt bölgelerinin iklim değişikliği sorunu ve gerekli sosyo-ekonomik dönüşümleri ele alma biçimlerine yönelik bölgesel olarak koordine edilen bir vizyon kurmalıdır. Bu vizyonun AB'nin Avrupa Yeşil Mutabakatı gibi bölgesel iklim eylemi için bir çerçeveye dönüşmesi gerekecek.

Bunun ardından bölge ülkeleri sahici ve hakkaniyetli ortaklıklar kuran, yatırım ve fonların ulusal politikalar ve bölgesel çerçeve doğrultusunda birlikte tasarlandığı ve mevcut ulusal planlarını tamamlayan ve kalkınma hedeflerini destekleyen bir şekilde bu girişimlerle ilişkilendirilmelidir.³⁸

Referanslar

- 1- Strategic Atlas of the Mediterranean and the Middle East, *FMES*, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022 <https://fmes-france.org/strategic-atlas-of-the-mediterranean-and-the-middle-east/>
- 2- Bölge merkezi (heartland) Britanyalı coğrafyacı Halford John Mackinder'in jeopolitik üzerine ilk eserlerden birinde öne sürdüğü coğrafi bölgedir. Dünya adasının (Avrasya ve Afrika) merkezinde yer alan, Volga'dan Yangtze'ye ve Himalayalar'dan Kuzey Kutbu'na uzanan bir alanı tarif eder. Daha fazla ayrıntı için bkz. Halford Mackinder, The Geographical Pivot of History, *The Geographical Journal*, Basım Tarihi: Nisan 1904.
- 3- Çevre bölgesi (rimland) Amerikalı Siyaset Bilimci Nicholas Spykman'ın öne sürdüğü coğrafi bir kavramdır. Avrasya'nın kıyı bölgelerini tanımlar.
- 4- Strategic Atlas of the Mediterranean and the Middle East, *FMES*, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022 <https://fmes-france.org/strategic-atlas-of-the-mediterranean-and-the-middle-east/>
- 5- Bir diğer büyük güç olarak Rusya'nın da bir büyük stratejisi olduğu ama küresel bir altyapı kalkınma girişimi olmadığını belirtmek gerekir. Bu yüzden bu uzman görüşü kapsamında aynı derecede tartışılmamıştır.
- 6- Cynthia Liao ve Theo Beal, The Role of the G7 in Mobilizing for a Global Recovery, Chatham House, Haziran 2022, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2022 <https://www.chathamhouse.org/2022/06/role-g7-mobilizing-global-recovery>
- 7- Cooperation agreements and MoUs under the Belt and Road Initiative, Belt and Road Initiative, Erişim Tarihi: 4 Eylül 2022 <https://www.beltroad-initiative.com/memorandum-of-understanding-belt-and-road-initiative/>
- 8- Inside China's Plan to Create a Modern Silk Road, *Morgan Stanley*, 14 Mart 2018, Erişim Tarihi: 2 Eylül 2022, <https://www.morganstanley.com/ideas/china-belt-and-road>
- 9- David Dollar, Seven years into China's Belt and Road, *Brookings*, 1 Ekim 2020, Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2022, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/10/01/seven-years-into-chinas-belt-and-road/>
- 10- David Dollar, Seven years into China's Belt and Road, *Brookings*, 1 Ekim 2020, Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2022. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/10/01/seven-years-into-chinas-belt-and-road/>
- 11- <https://www.chathamhouse.org/2021/09/what-chinas-belt-and-road-initiative-bri>
- 12- Cynthia Liao ve Theo Beal, The Role of the G7 in Mobilizing for a Global Recovery, Chatham House, Haziran 2022, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2022, <https://www.chathamhouse.org/2022/06/role-g7-mobilizing-global-recovery>
- 13- <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/26/g7-relaunches-funding-programme-developing-countries-global-investment-infrastructure-partnership>
- 14- Cynthia Liao ve Theo Beal, The Role of the G7 in Mobilizing for a Global Recovery, Chatham House, Haziran 2022, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2022, <https://www.chathamhouse.org/2022/06/role-g7-mobilizing-global-recovery>
- 15- Cynthia Liao ve Theo Beal, The Role of the G7 in Mobilizing for a Global Recovery, Chatham House, Haziran 2022, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2022, <https://www.chathamhouse.org/2022/06/role-g7-mobilizing-global-recovery>
- 16- <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/g7-pledges-invest-600-billion-infrastructure-developing-countries/>
- 17- Birleşik Krallık'ın Temiz Enerji Girişimi geçen yıl Glasgow'daki COP26 iklim zirvesinden hemen önce başlatılmıştı ve BK yardımlarıyla fonlanan yeşil yatırımları iki katına (3 milyar Sterlin'den fazla) çıkarma ve temiz altyapı projelerini desteklemek için yeni garantilere yönelik beş yıllık bir planı kapsıyor. İklim değişikliğiyle baş etme ve küresel ısınmanın etkisi karşısında en savunmasız durumdaki bazı ülkelerdeki ekonomik büyümeyi güçlendirmeyi hedefliyor.
- 18- Cynthia Liao ve Theo Beal, The Role of the G7 in Mobilizing for a Global Recovery, Chatham House, Haziran 2022, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2022, <https://www.chathamhouse.org/2022/06/role-g7-mobilizing-global-recovery>
- 19- Andrew Dykes, UK commits £3bn to drive global 'green industrial revolution', *Energy Voice*, 1 Kasım 2021, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022. <https://www.energyvoice.com/renewables-energy-transition/cop26/360828/uk-commits-3bn-to-drive-global-green-industrial-revolution/>
- 20- Patrick WIntour, G7 relaunches funding programme for developing countries under new name, *The Guardian*, 26 Haziran 2022, Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/26/g7-relaunches-funding-programme-developing-countries-global-investment-infrastructure-partnership>
- 21- Cynthia Liao ve Theo Beal, The Role of the G7 in Mobilizing for a Global Recovery, Chatham House, Haziran 2022, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2022, <https://www.chathamhouse.org/2022/06/role-g7-mobilizing-global-recovery>

- 22- Jonathan Hillman, Influence and Infrastructure: The Strategic Stakes of Foreign Projects, *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*, Ocak 2019, Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2022, <https://www.csis.org/analysis/influence-and-infrastructure-strategic-stakes-foreign-projects>
- 23- Jonathan Hillman, Influence and Infrastructure: The Strategic Stakes of Foreign Projects, *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*, Ocak 2019, Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2022, <https://www.csis.org/analysis/influence-and-infrastructure-strategic-stakes-foreign-projects>
- 24- Jonathan Hillman, Influence and Infrastructure: The Strategic Stakes of Foreign Projects, *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*, Ocak 2019, Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2022, <https://www.csis.org/analysis/influence-and-infrastructure-strategic-stakes-foreign-projects>
- 25- Fact Sheet: President Biden and G7 Leaders Formally Launch the Partnership for Global Infrastructure and Investment, *The White House*, 26 Haziran 2022, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2022, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/06/26/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-formally-launch-the-partnership-for-global-infrastructure-and-investment/>
- 26- Global Gateway, *European Commission*, Erişim Tarihi: 2 Eylül 2022, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_en
- 27- New Report: The Climate Implications of China's Belt and Road Initiative, *World Resources Institute and Global Development Policy Center*, Ekim 2018, Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2022. <https://www.bu.edu/gdp/2018/11/08/new-report-the-climate-implications-of-chinas-belt-and-road-initiative/>
- 28- Christoph Wang, Brief: China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2021, *Green Finance and Development Center*, 2 Şubat 2022, Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2022, <https://greenfdc.org/brief-china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2021/>
- 29- Ziyi Ma, China Committed to Phase Out Overseas Coal Investment. New Database Tracks Progress, *World Resources Institute*, 17 Şubat 2022, Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2022, <https://www.wri.org/insights/china-phasing-out-overseas-coal-investment-track-progress>
- 30- Cynthia Liao ve Theo Beal, The Role of the G7 in Mobilizing for a Global Recovery, Chatham House, Haziran 2022, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2022, <https://www.chathamhouse.org/2022/06/role-g7-mobilizing-global-recovery>
- 31- Strategic Atlas of the Mediterranean and the Middle East, *FMES*, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022, <https://fmes-france.org/strategic-atlas-of-the-mediterranean-and-the-middle-east/>
- 32- Strategic Atlas of the Mediterranean and the Middle East, *FMES*, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022, <https://fmes-france.org/strategic-atlas-of-the-mediterranean-and-the-middle-east/>
- 33- Cynthia Liao ve Theo Beal, The Role of the G7 in Mobilizing for a Global Recovery, Chatham House, Haziran 2022, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2022, <https://www.chathamhouse.org/2022/06/role-g7-mobilizing-global-recovery>
- 34- Climate change could devastate Mideast, East Mediterranean -scientists, *Reuters*, 6 Eylül 2022, Erişim Tarihi: 6 Eylül 2022. <https://www.reuters.com/business/environment/climate-change-could-devastate-mideast-east-mediterranean-scientists-2022-09-06/>
- 35- Cynthia Liao ve Theo Beal, The Role of the G7 in Mobilizing for a Global Recovery, Chatham House, Haziran 2022, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2022, <https://www.chathamhouse.org/2022/06/role-g7-mobilizing-global-recovery>
- 36- Joint Communication on a "Strategic Partnership with the Gulf", *European Commission*. 18 Mayıs 2022, Erişim Tarihi: 5 Eylül 2022 [https://www.eeas.europa.eu/eeas/joint-communication-"strategic-partnership-gulf" en](https://www.eeas.europa.eu/eeas/joint-communication-)
- 37- [Cinzia Bianco](#), Power play: Europe's climate diplomacy in the Gulf, *European Council on Foreign Relations*, 26 Ekim 2021, Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2022 <https://ecfr.eu/publication/power-play-europes-climate-diplomacy-in-the-gulf/>
- 38- [Cynthia Liao ve Theo Beal](#), [The Role of the G7 in Mobilizing for a Global Recovery](#), Chatham House, Haziran 2022, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2022, <https://www.chathamhouse.org/2022/06/role-g7-mobilizing-global-recovery>

AL SHARQ
STRATEGIC
RESEARCH

AL SHARQ STRATEJİK DÜŞÜNCE KURULUŞU HAKKINDA

Al Sharq Stratejik Düşünce Kuruluşu, demokratik katılım, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog ve sosyal adalet ideallerini teşvik etmek amacıyla, tarafsız ve titiz bir yaklaşımla araştırma yapmayı üstlenen bir düşünce kuruluşudur.

YAZAR HAKKINDA

Karim Londra'da mukim, yirmi yıldan fazla tecrübesi olan bir kentsel sürdürülebilirlik ve iklim danışmanıdır. Uzmanlık alanları arasında sürdürülebilir ve dirençli şehir ve mahalleler geliştirme, iklim politika analizi ve enerji dönüşümü yer almaktadır. Mevcut çalışmaları başta Doğu Akdeniz ve Körfez olmak üzere Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesine odaklansa da 20 yıllık tecrübesi Avrupa, Kuzey Amerika ve Sahraaltı Afrika'ya kadar uzanmaktadır. Karim Ortadoğu ve Kuzey Afrika şehirlerinde araştırma ve iletişim üzerinden sürdürülebilirliği teşvik eden bir aktivizm girişimi olan Carboun'un kurucusu ve koordinatörüdür.